
Různé

U příležitosti 80. narozenin Otakara A. Fundy

Profesor Otakar A. Funda, který relativně nedávno oslavil 80. narozeniny, je významnou osobností současné české filosofie, zejména filosofie náboženství. Výrazně též přispěl k rozvoji religionistiky jako samostatného oboru založeného na komparativním výzkumu náboženství prostřednictvím historicko-kritické metody. Jeho práce, která je hluboce zakořeněná v tradici empirismu, pozitivismu a kritického racionalismu, zároveň odráží autentický vhléd do náboženského myšlení, zejména křesťanství. Fundův přístup je specifický svým respektujícím zacházením s vírou, neboť díky svému původnímu zaměření na existenciální protestantskou teologii nevnímá náboženství jako odtrženou transcendenci, nýbrž jako produkt lidského sebereflektivního vědomí, který si zaslouží pečlivou filosofickou analýzu. Ve svém díle se proto snaží pronikat do podstaty lidství a jeho vnitřního vztahu k náboženství. Vidí člověka jako bytost vztahující se, jejíž vztahy k sobě, k druhým a k Bohu tvarují samu její existenci. Tento relační aspekt je stěžejní pro Fundovu interpretaci víry, kterou nahlíží jako lidský fenomén zakončený v hluboké touze po spáse, vy-

koupení a přijetí. Fundovy myšlenky o vzniku a povaze náboženství zdůrazňují složitost a rozmanitost náboženských zkušeností a víry.

Myšlenkové dílo O. A. Fundy lze rozdělit do tří hlavních oblastí: religionistika, filosofie náboženství a kritický racionalismus. Fundovou zásadní religionistickou prací je spis *Ježíš a mýtus o Kristu*,¹ v níž na základě historicko-kritické metody dovozuje, že rané křesťanství vzniklo jako sekta bytostně zklamaných následovníků Ježíše, kteří byli po jeho ukřižování natolik v šoku, že vytvořili mýtus o Ježíšově zmrtvýchvstání, ačkoli jeho druhého příchodu se nikdy nedočkali. Funda odlišuje Ježíše člověka, charismatického kazatele, od Ježíše Krista, syna Božího, a tvrdí: „Ježíš nejen celý svým vystoupením provedl radikální reinterpretaci Boha jako Boha lásky – na kterou v určitých svých vrstvách křesťanství navázalo zvěstí o Bohu, který se stal člověkem –, ale Ježíš nepřímou, spíše bezděky, otevřel cestu k ateismu, když na kříži vykřikl: ‚Bože můj, proč jsi mě opustil.‘“²

1 Funda, O. A., *Ježíš a mýtus o Kristu*. Praha, Karolinum 2007.

2 Funda, O. A., *Když se rákos chvěje nad hladinou*. Praha, Karolinum 2009, s. 22.

Z této své základní interpretace Ježíšova vystoupení Funda posléze vyvozuje svoji pozici *humanitního ateismu*, který tvrdí, že „člověk tvoří Boha, ale ne intelektuální reflexí, ale aktem existenciální sebevydanosti“.³ Boha je pak možné interpretovat jako výraz pro člověka přesahující mravní nárok, mýtus vzkříšení jako výraz pro otevřenou budoucnost a život věčný jako výraz pro naději.

Funda přitom klade velký důraz na rozlišování religionistiky a filosofie náboženství na jedné straně a náboženské filosofie (teologie) na straně druhé. Ve svém spise *K filosofii náboženství* definuje religionistiku jako komparativní a svobodnou vědu zabývající se vznikem a vývoji konkrétních náboženství. V jeho pojetí tato věda respektuje princip hodnotové neutrality a intersubjektivní kritiky, a to bez „zbytečného maření sil a energie v bezvýsledných konfliktech s církvemi a teologií“.⁴ Na rozdíl od náboženské filosofie „religionistika konstatuje určitá zjištění, aniž by se vyjadřovala k pravdivosti obsahů náboženských výpovědí“.⁵ Filosofie náboženství pak zkoumá náboženství z obecné perspektivy a klade si otázku, jakou potřebu člověk uspokojuje, když je tvor náboženský, a proč vlastně náboženství tvoří. Jak *religionistika*, tak *filosofie náboženství* si – na rozdíl od teologie – uchovávají k náboženství odstup a nesdílí jeho obsahy. Funda k tomu poznamenává: „Požadavek striktního rozlišování a ne-

směšování termínů náboženská filosofie a filosofie náboženství považují za svůj malý přínos do filosofické diskuze o náboženství.“⁶

Je třeba dodat, že k tomuto závěru došel Funda i v praxi na své nelehké životní cestě. Postupně se totiž distancoval od Bultmannovy existenciální teologie, neboť považoval jeho přístup k demytologizaci křesťanské víry za neúplný. Podle Fundy totiž nestačí odstranit mytologické prvky z jednotlivých biblických příběhů, jak to činí Bultmann, nýbrž je nutné přepracovat celý koncept Boha a transcendence. Funda odmítl také Kűngűv koncept „Bůh nebo nihilismus“, který explicitně označil za reduktivní a falešné dilema. Za hlavní důvod svého ateismu Funda považuje fakt, že historická realita křesťanského mýtu je pro něj osobně neudržitelná. Ježíšovo vzkříšení podle jeho mínění historicky nenastalo. Odmítá také myšlenku dvojí pravdy, která rozděluje existenciální zážitek a skutečnou realitu, a tvrdí, že duchovní dimenze nám nejsou dány shůry, nýbrž jsou produktem reálného člověka. Tyto myšlenky, s nimiž se dlouhou dobu potýkal sám, našel později precizně formulované v díle Hanse Alberta, zejména v jeho hlavním díle *Traktát o kritickém rozumu*.⁷

Fundovo jednoznačné přihlášení se ke kritickému racionalismu představuje spis *Racionalita versus transcendence*,⁸

3 Tamtéž, s. 28.

4 Funda, O. A., *K filosofii náboženství*. Praha, Karolinum 2017, s. 38.

5 Tamtéž.

6 Tamtéž, s. 31.

7 Albert, H., *Traktát o kritickém rozumu*. Přel. J. Paitlová. Praha, Karolinum 2023.

8 Funda, O. A., *Racionalita versus transcendence. Spor Hanse Alberta s moderními teologií*. Praha, Filosofía 2013.

v němž analyzuje spor Hanse Alberta s moderními teology. Klíčová je zde ovšem zejména část, kde Funda představuje svoji pozici, která kriticky přesahuje koncepci Poppera i Alberta. Především neodsouává náboženství na vedlejší kolej albertovským konstatováním, že víra v Boha je věcí osobního „rozhodnutí“, které není kongruentní s vědeckým světonázorem, a proto nesmí vznášet univerzální nároky. Detailní nuance jeho pozice, kterou někdy také označuje jako *kvalitativní pozitivismus*, jsou obsaženy v esejistických knihách *Když se rákos chvěje nad hladinou* (2009) a *Glosy – Fragmenty* (2022).⁹ Funda zde mj. tvrdí: „Na rozdíl od Poppera nevymezují kritický racionalismus v opozici vůči pozitivismu a neopozitivismu, naopak.“¹⁰

Funda kvituje pozitivistické zaujetí pro nepředpojatost a co nejvyšší míru objektivitu, zároveň však nechce z poznání vylučovat naše prožívání světa. Klade důraz na realnost světa mimo nás, ale nepodceňuje jeho procesualnost a relačnost, při tom ovšem rozlišuje mezi relačností skutečnosti a bezbřehým relativismem. Ačkoli uznává, že racionalita není všespásná, tvrdí, že nic lepšího než kritický rozum nemáme.

Pro racionalitu se podle něj nerozhodujeme iracionálně, nýbrž na základě přesvědčivosti a konzistence racionálních argumentů: „Racionalita je schopna pochopit i iracionální důvody lidského jednání. To zakládá její nadřazenost nad iracionalitou. Iracionalita totiž není schopna pochopit důvody racionálního myšlení a jednání.“¹¹

Funda svým čtenářům i posluchačům nabízí jedinečný a zároveň velmi kritický pohled na náboženství jako nedílnou součást lidské kultury a historie. Dlouho působil jako farář Českobratrské církve evangelické a po roce 1989 mohl začít i přednášet na vysokých školách, stal se uznávaným profesorem, jehož přednášky byly bohatě navštěvovány. Jeho práce tedy ani zdaleka není jen akademickým podnikem, nesoustředil se jen na psaní knih a článků či aktivní působení v redakčních radách – mj. i *Filosofického časopisu*. Byla a je také vzdělávací a poučnou misí, zaměřenou na to, aby filosofické koncepty byly přístupné a relevantní pro širší publikum, a to i pro ty zájemce, kteří se profesionálně nezabývají filosofií nebo teologií. U příležitosti Fundových 80. narozenin byl vydán sborník esejí, který je volně dostupný online.¹²

Jitka Paitlová

Filozofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni

paitlova@ff.zcu.cz

9 Funda, O. A., *Glosy – Fragmenty*. Ed. J. Svoboda. Praha, Karolinum 2022.

10 Funda, O. A., *Když se rákos chvěje nad hladinou*, c.d., s. 167.

11 Tamtéž, s. 84.

12 Paitlová, J. (ed.), *OAF 80. Sborník esejí k 80. narozeninám Otakara A. Fundy*. Plzeň, Západočeská univerzita v Plzni 2023. Dostupné na: <https://dspace5.zcu.cz/handle/11025/54810>; [cit. 24. 1. 2024].